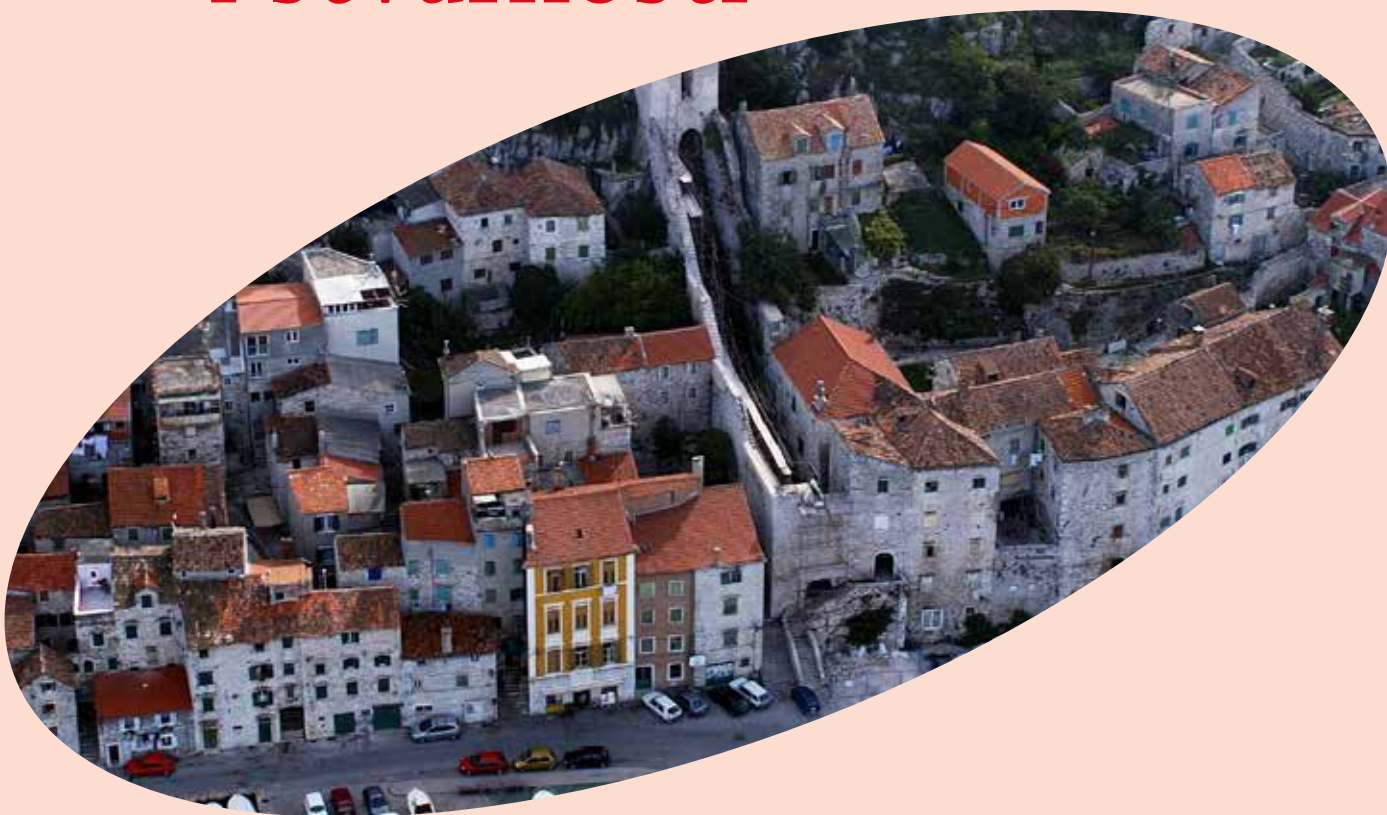

Ivo Glavaš

Revitalizacija šibenskog *puta spasa* između zablude i stvarnosti

Put spasa ili *strada del soccorso* fortifikacijska je struktura koja u formi dvostrukoga obrambenog bedema iz šibenskog kaštela svetog Mihovila, u smjeru istok-zapad, vodi sve do morske obale. Sagrađila ga je mletačka vlast najkasnije 1425. za mandata šibenskoga gradskog kneza Jakopa Pesara, a služio je dopremi pomoći u ljudstvu i materijalu u slučaju opsade kaštela svetog Mihovila.¹ Šibenski *put spasa* vrlo je vjerojatno prva takva mletačka fortifikacijska struktura na obje obale Jadrana usporediva jedino sa sličnim, ali vjerojatno nešto kasnijim *putom spasa* u kaštelu talijanskom gradu Brescii na nekadašnjoj venecijanskoj *terrafermi*.² Naziv dvostruki ili dvojni bedem, koji se za *put spasa* redovito upotrebljava u našoj literaturi, pogrešan je jer je riječ o nazivu proizašlom iz konkretnoga tehničkog rješenja (dva usporedna bedema) na kaštelu u Šibeniku, a ne njegove stvarne funkcije.³

Šibenski *put spasa* podijeljen je dvjema kulama na dva dijela: donji dug oko 40 metara i kraći, ali znatno strmiji gornji dio kojim se ulazi u sam prostor kaštela svetog Mihovila. *Put spasa* definitivno gubi svoju fortifikacijsku ulogu početkom 19. stoljeća tijekom prve austrijske uprave u Dalmaciji, kad nekadašnji ženski benediktinski samostan sv. Katarine u njegovoj neposrednoj blizini postaje vojarna. Tada je izgrađeno vanjsko stubište koje je djelomično zaklonilo nekadašnji glavni ulaz u *put spasa* (u formi velikoga gotičkog portala) iz smjera obale, odnosno šibenskoga gradskog predjela

¹ JOSIP ČUZELA, *Srednjovjekovna fortifikacijska arhitektura grada Šibenika*, magistarski rad, Filozofski fakultet u Zadru – Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1995., 81.

² IVO GLAVAŠ, Šibenske fortifikacije – nove spoznaje i istraživanja, u: *Juraj*, 5 (2016.), 6.

³ Taj se naziv prvi put javlja kod: JOSIP ČUZELA (bilj. 1), 78–81.

Dolac.⁴ Od tog vremena prostor je prepušten propadanju i polaganoj privatizaciji. Prema tome, u 19. stoljeću napuštena je osnovna funkcija nekadašnjeg *puta spasa*, okomito povezivanje za dostavu pomoći u kaštel svetog Mihovila. Kao i kod drugih povijesnih fortifikacija ili njihovih pojedinih struktura, revitalizaciju nije moguće izvesti povratkom izvorne funkcije. Međutim, ovdje je riječ o još složenijem problemu, jer je nakon gubitka izvorne namjene i privatizacije prostora *puta spasa* nemoguće ponovno uspostaviti potpunu vertikalnu komunikaciju s kaštelom svetog Mihovila bez radikalnih zahvata. Projekt kojim bi se predlagala ponovna uspostava funkcije nekadašnjeg *puta spasa* od morske obale do kaštela značila bi uklanjanje ili potpuno preoblikovanje stubišta na obali ispred nekadašnjeg ulaza u *put spasa* sagrađenog početkom 19. stoljeća. Istom logikom mogli bismo pokušati revitalizirati nekadašnji samostan sv. Katarine i tako sve redom u tom dijelu povijesne jezgre Šibenika, do pokušaja uspostave nekadašnje obalne crte u šibenskom predjelu Dolac gdje je glavni ulazni portal *puta spasa*. Taj postupak ne samo što nije metodološki ispravan nego je, kako smo vidjeli, u potpunoj suprotnosti i sa zdravim razumom. Osim toga, vodio bi ponovnom rođenju stilskih restauracija iz 19. stoljeća, kakvima bi se mogli karakterizirati neki konzervatorsko-restauratorski zahvati na šibenskom kaštelu svetog Mihovila.⁵ Upravo je člankom II. Venecijanske povelje iz 1964. civilizirani svijet jednom za svagda raskrstio sa stilskim restauracijama pa neće biti loše da dio tog članka

⁴ DARKA BILIĆ, KRASANKA MAJER JURISIĆ, JOSIP PAVIĆ, Dvostruki bedem u Šibeniku – funkcija, valorizacija i prezentacija, u: *Portal*, 10 (2019.), 32.

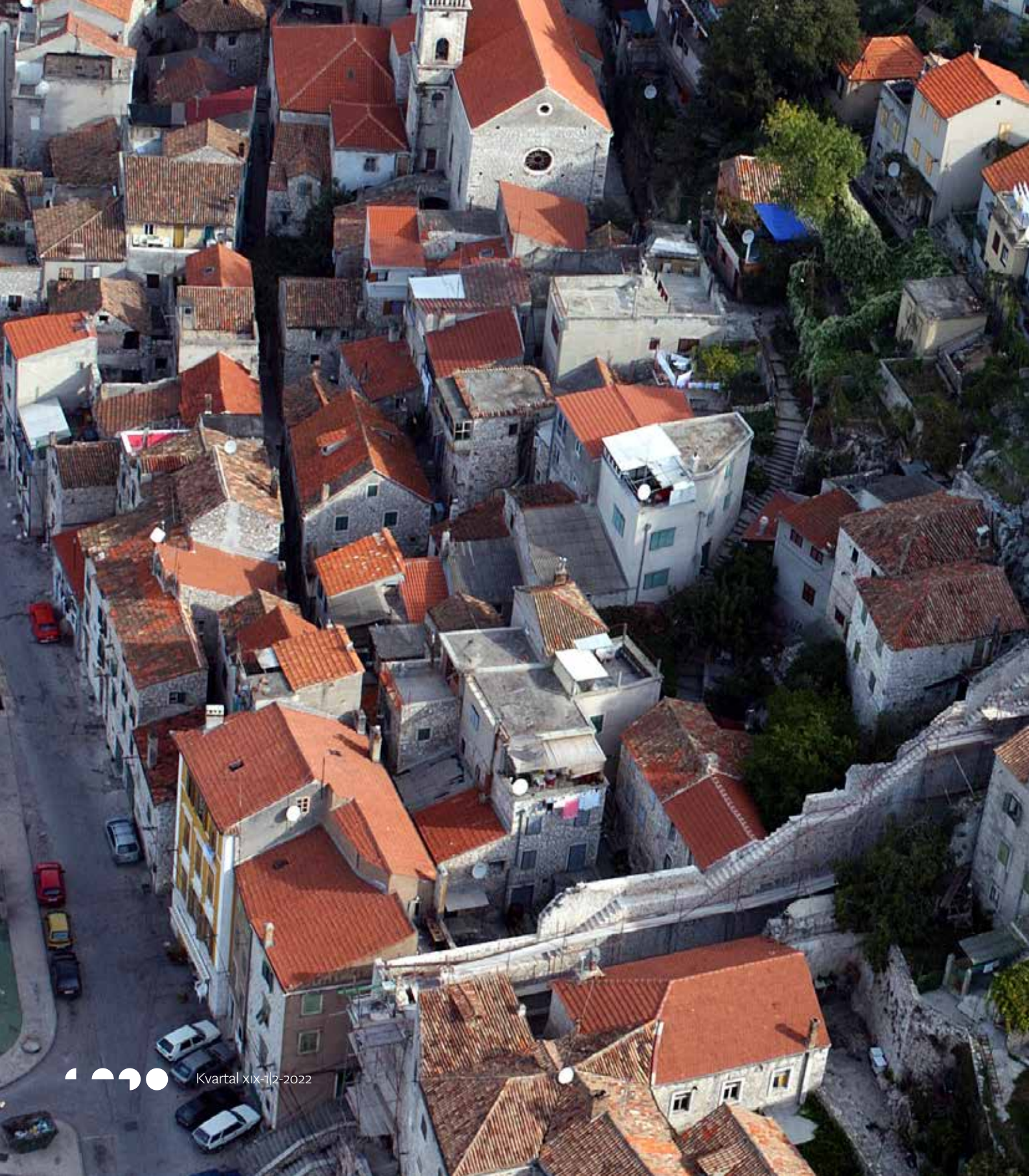
⁵ O radikalnim rekonstrukcijskim zahvatima na šibenskom kaštelu svetog Mihovila vidi: IVO GLAVAŠ, O rekonstrukcijskim zahvatima na šibenskom kaštelu sv. Mihovila, u: *Peristil*, 63 (2020.), 29–43.

Šibenik, put spasa, FOTO S. Ferić

Kvartal XIX-12-2022

Šibenik, pogled na kaštel Svetog Mihovila prije rekonstrukcije
s putem spasa, FOTO S. Ferić

ovdje citiramo: „The valid contributions of all periods to the building of a monument must be respected, since unity of style is not the aim of a restoration.”⁶ Stoga držim da prije svakog promišljanja o načinu revitalizacije nekadašnjega šibenskog *puta spasa* treba odmah u početku odbaciti sve projektne prijedloge koji pokušavaju uspostaviti njegove izvorne povijesne tokove na štetu autentičnosti. Autentičnost bi u ovom slučaju bila ukupnost povijesnih slojeva na šibenskom *putu spasa* od srednjeg do novog vijeka.

Postavlja se, naravno, pitanje na koji je način onda uopće moguće pristupiti u prostor nekadašnjega šibenskog *puta spasa*. Posve legitiman konzervatorski pristup bio bi otvaranje bočnih vrata koja su u nekadašnjem *putu spasa* probijena u nekom trenutku u 19. stoljeću.⁷ Po jedna takva vrata nalaze se sa sjeverne i južne strane donjeg dijela *puta spasa*. Slaba je strana tog pristupa da bi se time na neki način odvrtila pažnja neukog promatrača od prave funkcije prostora. U današnje vrijeme takvi se problemi mogu riješiti različitim digitalnim i virtualnim oblicima prezentacije, a probijanje tih dvaju (u jednoj fazi) povijesnih otvora daleko je manji problem nego eventualno potpuno uklanjanje povijesnog stubišta ispred glavnog ulaza u nekadašnji *put spasa* koje je u svojoj osnovi devastacija spomenika.

Jednom kad se odlučimo za varijantu da nekadašnji šibenski *put spasa* ne prepustimo njegovoj sudbini, treba izabrati ispravan konzervatorski i projektantski pristup. Držim da se kod toga moramo držati osnovnog principa: ne smijemo ni

⁶ Venecijanska povelja na mrežnim stranicama ICOMOS-a: https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf (pristupljeno 7. veljače 2022.).

⁷ Na tom su tragu i autori recentnog rada o *putu spasa*: DARKA BILIĆ, KRASANKA MAJER JURIŠIĆ, JOSIP PAVIĆ (bilj. 4), 39–40.

8 Venecijanska povelja (bilj. 6).

na koji način pretpostavljati kako je *put spasa* izgledao po dovršetku, ako je uopće bio dovršen. To bi nas vodilo u sljedeću metodološku pogrešku precizno opisanu u članku 9. Venecijanske povelje, u kojem se kaže da restauracija mora stati tamo gdje počinje pretpostavka.⁸ Posve je sigurno da je za svladavanje tolike strmine unutar *puta spasa* bila potreba nekakva konstrukcija (vjerojatno drvena) koja nam se, naravno, nije sačuvala. Posebno je teško bila savladiva završna strmina nakon druge kule, tik uz kaštel svetog Mihovila. Ne možemo zamisliti ljude koji turistički žele razgledavati šibenski *put spasa* koristeći se pritom opremom za planinarenje. S druge strane, dopušteno je postaviti pitanje je li uopće potrebno projektirati prostor unutar *puta spasa*. Kakva bi bila sudbina tog prostora ako ga ostavimo u postojećem stanju? Odgovor na ta pitanja donekle se skriva u vlasničkoj strukturi nekadašnjeg *puta spasa*. Njegov donji dio, bolje rečeno, dio između dvije kule, više nije jedinstveno zemljišno tijelo, što je posljedica gubitka funkcije i postupne privatizacije prostora. Taj je dio *puta spasa*, koji je u najstarijem austrijskom katastru jedna zemljišna čestica, sada podijeljen u dvije katastarske zemljišne čestice. Veća katastarska čestica u vlasništvu je Grada Šibenika, dok je manja, površine svega 82 kvadratna metra, u suvlasništvu privatnih osoba. Nedvojbeno je da je usitnjena vlasnička struktura, odnosno postupna privatizacija nekadašnjeg *puta spasa*, jedan od glavnih uzroka njegove degradacije. Svjedoci smo da je prečesto u povijesnim jezgrama u Dalmaciji upravo to osnovni razlog

zapuštanja i propadanja vrijednih povijesnih građevina. Posljednjih godina Grad Šibenik pokušava riješiti vlasničku strukturu u nastojanju da kao jedini vlasnik pristupi projektiranju *puta spasa*. Međutim, to automatski ne znači da je rješavanje vlasničkih pitanja samo po sebi put prema rješenju. Na šibenskom kaštelu svetog Mihovila nije bilo vlasničkih problema ni manjih privatnih parcela, a svejedno smo svjedočili radikalnim restauratorskim postupcima koji se približavaju stilskim restauracijama iz 19. stoljeća. S druge je strane netaknuti i vrlo vrijedni povijesni prostor šibenskog *puta spasa*, koji je jedan od rijetkih dijelova kaštela svetog Mihovila na kojem posljednjih godina nisu provedeni radikalni restauratorski zahvati. Naravno, ako se izuzmu neki konzervatorsko-restauratorski zahvati iz 90-ih godina prošlog stoljeća koje je pri eventualnom novom zahvatu na *putu spasa* potrebno revidirati.⁹

Šibenski *put spasa* nakon konzervatorsko-restauratorskog zahvata 90-ih godina prošlog stoljeća građevinski je potpuno konsolidiran i ne prijete mu opasnost da se u do gledno vrijeme pretvori u arheološku ruševinu. Dakle, ne postoje potrebe za ikakvim hitnim građevinskim, sanacijskim zahvatima. Vizualno ga je moguće doživjeti s kaštela svetog Mihovila i djelomično napola zaklonjenim pogledom kroz dio nekadašnjega glavnog ulaznog portala. Ako bismo stvari promatrali strogo formalno, *put spasa* dostupan je javnosti i ni na koji način nije skriven od pogleda. To što se u njega u svakom trenutku ne može ući i obilaziti ga iznutra

⁹ Kričku analizu dosadašnjih konzervatorsko-restauratorskih zahvata na *putu spasa* vidi u: DARKA BILIĆ, KRASANKA MAJER JURISIĆ, JOSIP PAVIĆ (bilj. 4), 33–34.

nije presudna činjenica. Ni nakon sveobuhvatnoga konzervatorsko-restauratorskog zahvata završenog 2014. ne može se pristupiti u sve dijelove bedema kaštela svetog Mihovila. Nažalost, sve smo više svjedoci da obnova povijesnih spomenika postaje poligon za potpuno nepromišljenu, trivijalnu arhitekturu u stilu velikih trgovačkih centara. Kao da smo zaboravili da postoje klasična tehnička rješenja i da suvremena arhitektura u povijesnom spomeniku ne mora i ne smije ostaviti svoj potpis, već projektant radi u službi spomenika. Šibenski *put spasa* jednostavno je previše važan i previše jedinstven da bismo ikamo žurili. ✕